

In memoriam

Ellen Liiv

(30. IX 1930 – 22. XII 2010)

2010. aasta jõulude paiku lahkus meie hulgast kauaaegne kirjandusmuuseumi töötaja, Rahvaluule Arhiivi endine juhataja Ellen Liiv. 1957. aastal sidus saatus Ellen Liivi kirjandusmuuseumiga ja nii jäi see 31 tegusaks aastaks.

Ellen Liiv (Veskisaar) sündis Kolga-Jaani kihelkonnas Leie külas. Koolitee viis ta Viljandist Tartu ülikooli, kus ta 1955. aastal lõpetas eesti filoloogia osakonna rahvaluule eriharu. Seejärel oli ta ametis Võrus Fr. R. Kreutzwaldi muuseumis ja asus paar aastat hiljem teadurina erialasele tööle tollal Fr. R. Kreutzwaldi nime kandnud kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas. Pärast kahte aspirantuuriaastat Keele ja Kirjanduse Instituudi juures jätkas ta tööd kirjandusmuuseumis. Aastatel 1968–1977 oli Ellen Liiv kirjandusmuuseumi teadussekretär ja aastatel 1977–1988 rahvaluule osakonna juhataja.

Ellen Liivi panust kirjandusmuuseumi ja just rahvaluule osakonna tegevistesse on põhjust tänuga meenutada. Tõhusa administratiivtöötajana korraldas ta muuseumi aastakonverentsi “Kreutzwaldi päevad”, koostas ja toimetas *Rahvapärimeste Kogu* numbreid, kuulus asutusevahelise akadeemilise regilauluväljaande sarja “Vana kannel” kolleegiumi, oli rahvaluule osakonna

ERA, Foto 3241. Karala külas Saaremaal, laulik Mihkel Remmeli õues.
Ellen Veskisaar kiigel. R. Hanseni foto 1958.

iga-aastaste ekspeditsioonide eestvedaja, juhendas kirjasaatjaid ning üliõpilastest praktikante, viis läbi arhiiviekskursioone jpm. Tema üheks tähtsaimaks ülesandeks oli aga muuseumi, hiljem rahvaluule osakonna igapäevatöö juhtimine. Rohke paberitöö kõrval, mida need ametid nõudsid, tuli suhelda erinevate inimeste ja institutsioonidega: ta korraldas väliskülastajate vastuvõtte ja tollal rangelt kontrollitud allikmaterjalide vahetust, pidas läbirääkimisi kirjastajatega, et suruda trükki tsensuurile vastumeelseid väljaandeid (nt Eesti rahvakalender), aga andis ka parima, et kaubelda kolleegi lapsele välja lasteaiakoht. Neis valdkondades oli Ellen Liiv edukas, tema elujaatavat hoiakut väljendab deviis: “Kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka saab.”

Ellen Liivi uurijahuvi keskendus rahvajuttudele, eriti hiiu- ja vägilasmuistenditele. Koostöös Eduard Laugaste ja Erna Normanniga avaldati Monumenta Estoniae Antiquae sarjas teaduslikud väljaanded *Muistendid Suurest Tööllust ja teistest* ning *Muistendid Vanapaganast*. Tema koostatud on populaarsed rahvaluuleväljaanded, nagu *Vanaema teab: rahvalaule lastele* ning mitmed küsitluskavad (“Koguge muistendeid Vanapaganast!” jt). Ellen Liivi edukat folkloristitööd tähistab umbes 3200 lk kogutud rahvaluulet, lisaks fotod ja salvestused, aga ka esinemised mitmetel teaduslikel kokkusaamistel, sealhulgas rahvusvahelistel konverentsidel. Ellen Liiv oli Rahvusvahelise Jutu-uurimise Seltsi (ISFNR) ja Soome Kirjanduse Seltsi liige, pikka aega kuulus ta Emakeele Seltsi rahvaluule sektsiooni juhatusse.

ERA, VF 1106. Sirje Olesk ja Janika Kronberg õnnitlemas Ellen Liivi tema 75. sünnipäeval. Alar Madissoni foto 2005.

Ellen Liiv oli tunnustatud folklorist, kuid kahtlemata ka väga värvikas inimene, lõbus, väarikas, puhuti karmikäelinegi. Koos Olli Kõiva, Ingrid Rütli, Selma Läti ja teistega kuulub ta sõjajärgsete folkloristide põlvkonda. Kui rahvaluule arhiivi ja arhiivitööd vaadates on sagedamini toonitatud nende eelkäijate Oskar Looritsa, Herbert Tampere, Richard Viidalepa ja teiste panust, siis võime täna tõdeda, et Ellen Liivi põlvkond lõi vanadele tuginedes oma väärtused, mida meil, Eesti Rahvaluule Arhiivi tänastel töötajatel on põhjust meeles pidada.

Astrid Tuisk

In memoriam

Ellen Liiv (30. IX 1930 – 22. XII 2010)

Ellen Liiv, long-serving employee of the Estonian Literary Museum, and former head of the Folklore Archives, passed away at Christmas 2010.

Renata Sõukandi väitekirj *Ravimtaimemaastik*

Renata Sõukandi väitekirj *Herbal landscape* (Ravimtaimemaastik) käsitleb ravimtaimemaastiku mõiste arengulugu, annab ajaloolise ülevaate etnobotanika probleemidest ja esitab valitud taimede kasutamise analüüsi Eesti rahvameditsiinis. Väitekirja koondatud aastatel 2005–2010 kirjutatud kuues artiklis kasutatakse ökosemiotika ja etnobotanika meetodeid integreerivat interdistsiplinaarset lähenemist, sekka kvantitatiivseid ja võrdlevaid elemente.

Ravimtaimemaastiku mõiste on väga atraktiivne ja ökosemiotiliste meetodite kasutamine etnobotanikas esitab uusi väljakutseid folkloori kasutamiseks mitte ainult Eestis, vaid kogu Euroopas. Väitekirjas on põhjalikult iseloomustatud ja detailselt kirjeldatud Eesti rikkaliku etnobotaanilise kultuuripärandi kujunemist alates 1888. aastast. Analüüsitud on mitmed materjali seisukohalt olulised aspektid nagu näiteks oma ja võõra problemaatika, ravimtaimede tähtsus kultuuris, taimede äratundmine *versus* tundmine, ravimtaimemaastiku üldised muutused ajas ning ravimtaimemaastiku looduslikud ja kultuurilised piirid.

Väitekirja autori üheks eesmärgiks on mõista ravimtaimedega seotud inim- ja sotsiaalset kapitali ning leida võimalused selle tõlgendamiseks ja rakendamiseks. Semiootilises võtmes lahendatud juhtumiuuringud on hea näide kompleksest epistemoloogilise ja empiirilise lähenemisviisi rakendamisest. Ravimtaimemaastiku kontseptsioon annab võimaluse näidata Eesti ühiskonnas viimase aastasaja jooksul toimunud muutusi, mis on võrreldavad mujal Euroopas varem toimunud samalaadsete muutustega.

Artiklite läbiv teema on seosed ravimtaimede ja loodusliku mitmekesisuse vahel. Tavaliselt peetakse looduslikku mitmekesisust vaid looduslikuks nähtuseks, mis ei ole seostatav inimfaktoriga, kuid väitleja rõhutab just aspekti, et tegelikkuses tähendab see inimesega seotud mõtestatud informatsiooni mitmekesisust. Ökosemiotilise lähenemise kasutamine etnobotaanilises uurimistöös avab uue vaatenurga ka sidusvaldkondadele nagu toit ja selle tooraine, kohalikud traditsioonid, loodusliku mitmekesisuse tajumine ja haridus. Just sellest seisukohast on Renata Sõukandi väitekirja epistemoloogiline ja kultuuriline panus oluline, see on hea näide ökosemiotiliste põhimõtete rakendamisest “tõelises elus”. Loodusliku mitmekesisuse säilitamine ei tähenda pelgalt keskkonna säästmist ja liikide päästmist, vaid tähendab samaväärselt nende nähtuste kohta käivate aktiivsete teadmiste säilimist ja semiootiliste mehhanismide mõistmist. Väitekirj demonstreerib kujukalt, et looduslik mitmekesisus ei ole mitte inimkontekstist eraldatud väline looduslik element, vaid need on igapäevaelu vastastiku mõjutavad osad.

Renata Sõukand on oma uurimuses näidanud üles kompetentsust bibliograafilisest uurimisest kuni andmete analüüsini. Kui laiendada Sõukandi väitekirjas esitatud lähenemist teiste inimeksistenti komponentide suunas nagu helimaastik ja pärandmaastik, saab perspektiivse innovaatilise lähenemise, mis kokkuvõttes võib kindlustada inimese heaolu kohalikul, regionaalsel ja ka maailma tasandil.

Almo Farina

Matemaatika, füüsika ja informaatika osakond, Urbino Ülikool, Itaalia

Anneli Barani väitekirja fraseologismide semantikast

15. märtsil 2011 kaitses Anneli Baran Tartu Ülikooli kultuuriteaduste ja kunstide instituudis doktoriväitekirja *Fraseologismide semantika uurimisevõimalused*. Töö koosneb pikemast sissejuhatavast teoreetilisest osast ja kuuest ingliskeelsest artiklist. Artiklites tugineb ta kogemustele, mis ta on omandanud töötades eesti fraseoloogia andmebaasiga, ning samuti küsitlustele keele noorema kasutajaskonna seas.

Oponendina tõstaksin esile asjaolu, et Anneli Baran võttis vastu omamoodi väljakutse, kui ta folkloristina huvitus uutest uurimissuundadest ja püstitas eesmärgi kasutada fraseoloogia semantika uurimises psühholingvistilisi ja sotsiolingvistilisi uurimissuundasid, mis võimaldavad senisest paindlikumat analüüsi. A. Baran osutab, et fraseoloogiaga tegelevate eri uurimisvaldkondade uurijate – fraseoloogide ja psühholingvistide – vahel puudub koostöö. Fraseoloogia-uurimise ajaloos on pikka aega olnud kesksel kohal puhtlingvistiline lähenemine, nn kognitiivne pööre 1980. aastatel tõi kaasa psühholoogide märkimisväärse huvi kujundkõne vastu. Eelkõige Raymond Gibbsile toetudes vaeb ta psühholingvistika põhiarusaamu ja keskseid mõisteid püsiväljendite kujundlikkuse mõistmises. Väitekirja autor osutab ka teoreetiliste lähenemiste kitsaskohtadele, tuginedes seejuures oma enda uurimistöö tulemustele, mida kajastab põhjalikumalt töös sisalduvates artiklites.

Anneli Baran käsitleb nii psühholingvistiliste kui kultuurilis-semiootiliste lähenemiste toel fraseoloogia-uurimise keskseid mõisteid (püsivus, motiveeritus, idiomaatilisus, ikoonilisus, sümbolilisus). Keeleteadlased on pikka aega lähtunud motivatsiooni-termini mõtestamisel vene leksikoloogi V. V. Vinogradovi 1947. aastal esitatud klassifikatsioonist, mille alusel on fraseoloogilised üksused idiomaatilised juhul, kui neil puudub motivatsioon. A. Baran leiab fraseoloogilise keeleainese analüüsimisel tulutoovama lähenemisviisi D. Dobrovolskilt ja E. Piirainenilt, kes on avaldanud tänaseks kolm monograafiat (1996, 2005, 2009), milles püütakse leida meetodeid konventsionaalse kujundkeele analüüsimiseks. Olulisim panus nendelt autoritelt seisneb kahe motivatsiooni-tüübi eritlemises, milleks on ikooniline ehk metafoorne ja sümboliline ehk kultuuriline motivatsioon. Kuigi selline liigitus ei anna samuti selgelt eristuvaid rühmi, võtab see arvesse ka fraseologismi kui idiomaatilise üksuse kultuurilist eripära. Seda kinnitavad ka autori enda uurimistööd kajastavad artiklid, milles ta rõhutab fraseologismide mõistmise ühe olulise eeltingimusena kultuurilist teadmust.

Töö esimene artikkel vaatlleb traditsiooniliste fraseoloogiliste ühendite lühidust ning kontekstisidusust. Huvitavate näidete toel annab autor sissevaate vanemate eesti fraseologismidega toimunud diakroonilistesse muutustesse, mis näitavad ilmekalt, kui võrd tihedalt on omavahel seotud fraseologismi struktuur ja tema tähendus. Teises artiklis peatub A. Baran lähemalt eestikeelsete fraseologismide tekkel ning osutab nende saksakeelsele taustale, mis on peaaesjalikult religioosset laadi. Pole aga selge, kas tegemist oli tingimata laenudega või hoopiski eesti oma väljenditega, mis leidsid tee rahvakeelest varaseimasse eestikeelsesesse kirikukirjandusse. Nagu nendib Baran: “Esimesed eestikeelsed kirjapanekud ei olnud mitte etniliste eestlaste kirja pandud, vaid teise rahvuse esindajate poolt nende tarbeks loodud.”

Kolmandas artiklis keskendub väitekirja autor fraseologismide rollile Eesti koolinoorte keekekasutuses, neljandas loomametafoore sisaldavatele sõimuväljenditele, viiendas hüperboolsetele fraseologismidele. Viimaseid peab ta olevat suurepäraseks vahendiks loominguks uurimises fraseoloogialoomes.

Anneli Barani viimast artiklit võib pidada väitekirja olulisimaks. Fraseoloogina peab ta huvitavaimaks fraseologimide semantiliselt mitmetähenduslikkust. Enda korraldatud küsitluse kaudu, mis haaras 147 õpilast kahest Eesti gümnaasiumist, soovis ta saada aimu eeldatavalt hästituntud väljendite (35) tegeliku teadmuse kohta tänapäeva noorte keekekasutuses ning selgitada välja võimalikud muutused nende väljendite kasutamises. Selgus rida psühholingvistiliselt huvipakkuvaid seiku. Nii ilmnes tendents selgitada ühe fraseologismi tähendust teise fraseoloogilise ühendi abil. Enim huvipakkuvateks pidas A. Baran aga vastuseid, mida võiks esmapilgul nimetada n-ö valedeks. Nii pakuti väljendi tähendusena tema otsesest tähendust, tajumata kujundlikku ülekannet. Väljendi idiomaaatilisuse aluseks on vastuolu kahe erineva – otsese ja kujundliku – tähenduse vahel, kui puudub teadmus fraseologismi nn aktuaalse tähenduse kohta, üritatakse seda lahti mõtestada otseselt. Samas ei ole tegu kaugeltki valede tähendussetustega. Baran toob esile 14 fraseologismi, mille selgitustest (sh internetis leiduvatest) nähtub, et antud tähendused erinevad küll traditsioonilisest – nn sõnaraamatu omast –, ent neid ei saa pidada ka ebaõigeteks, kuna mingil määral on need selgitused seotud tavatähendusega.

Anneli Baran toob oma väitekirjas keskse mõistena esile *salientsuse* – salientsed tähendused on need, mis on mälus alati esimestena kättesaadavad, olgu kaasaaitavaks teguriks sage kasutus, kogemuslik tuttavlikkus, kontekst vm. “Fraseologism on midagi enam kui lihtsalt reprodutseeritav keeleüksus, tegemist on tunduvalt komplekssema ilminguga,” toonitab Baran oma doktoritöö kokkuvõttes.

Anneli Barani arvates on fraseoloogilise uurimistöö avardamise seisukohalt oluline käsitleda fraseoloogilist keeleainest pigem kontiinumina kui homogeensena ning rõhutab, et senisest rohkem tuleks pöörata tähelepanu laiemale kultuurilisele kontekstile kujundlike üksuse mõistmises. Seepärast tuleks loobuda kitsalt lingvistilisest lähenemisest ning võtta fraseologismide uurimisel arvesse folkloristika, kognitiivistika ja sotsiaalsühholoogia tulemeid. Anneli Baran osaleb aktiivselt rahvusvahelises fraseoloogia-alases uurimistöös. Loodan, et ta oma edaspidiseski uurimistöös rakendab väljapakutud teoreetilist lähenemist, mis võimaldab lõimida erinevate erialade teadmisi.

Outi Lauhakangas,
Soome Kirjanduse Selts

Fraseoloogiakonverents Hispaanias

Fraseoloogide ühenduse Europhras tavapärase iga kahe aasta järel toimuv konverents leidis mullu aset 30. juunist 2. juulini Hispaania lõunaosas paiknevas Granada linnas. Selle korraldas Hispaania üks vanemaid kõrgkooli –1531. aastal asutatud Granada ülikool, täpsemalt filoloogiateaduskonna tõlkekeskus eesotsas prof Antonio Pamiesiga.

Kokkusaamine oli pealkirjastatud “Intercultural and Cross-linguistic Perspectives on phraseology and paremiology”, mis näitab, et, rõhuasetus oli kultuuride ja keelte erinevustel/sarnasustel, mis leiduvad fraseoloogias ja parömioloogias. Ligi 200 esinejat sai sõna plenaaristungitel (5), töötubades (5) ja seitsme sektsiooni istungitel, mis olid rühmitatud järgmiste teemade alusel: *General Theoretical Issues; Contrastive Phraseology / Paremiology and Translation; Cognitive, Cultural and Rhetorical Motivation of Idioms and / or Proverbs; Diachronic Variation of Idioms and Proverbs; Synchronic Variation of Idioms and Proverbs; Corpus Linguistics and Phraseo-Paremiology; Phraseography and Paremiography; Phraseo-paremiology in Language Acquisition and Teaching.*

Töökeelteks, nagu juba ühenduse varasematel kogunemistel tavaks saanud, olid võrdselt nii saksa, inglise, hispaania kui ka prantsuse keel. Alge töökeelena toimunud saksa keel on taandumas inglise keele ees. Sellise suundumuse põhjuseks on esinejate ringi laienemine – esialgselt saksa filoloogidest fraseoloogiauurijate kokkusaamisest on saamas erinevate erialade fraseoloogiast huvitatute üritus.

Plenaarettekandeid oli sel korral tavapärasest rohkem, esinejateks viimaste aastate tunnustatud fraseoloogid Natalia Filatkina (“Manifestation of culture in the historical phraseology of German”), Dmitri Dobrovolski (“Cross-linguistic equivalence of idioms: does it really exist?”), Annelies Häcki-Buhofer (“Collocations – theoretical and lexicographical aspects”), Carmen Mellado (“Valores semánticos y pragmáticos de la fraseología de CALLAR en alemán y español”), Angel López García (“The neural basis of phraseological constructions”).

Dmitri Dobrovolski kui viimaste aastate olulisim fraseoloogiateoreetik toonitas eelkõige paindlikku lähenemist eri keelte fraseologismide vastendamisel ning otsetõlkimise mõttetust. Tulemuseks on nn fraseoloogilised vale-sõbrad (*false friend*), mis mõjuvad kultuuride vahendustöös eksitavalt. Et suuerm osa fraseolooge on ühtlasi võõrfiloloogid, kes puutuvad oma igapäevatöös kokku tõlketöoga, on selline küsimuse-tõstatus vägagi oluline.

Töötubade eestkõnelejatest tooksin esile järgmisi uurijaid: Salah Mejri ja Jean-Pierre Coulson (“Linguistique de Corpus et Phraséologie Contrastive”), František Čermák, Elisabeth Piirainen ja Joanna Szerszunowicz (“Motivation, Culture and Phraseology”), Harald Burger, Ane Kleine ja Natalia Filatkina (“Historische Aspekte der Phraseologie und Phraseographie”).

Fraseolooge enim huvitavateks uurimisteedeks olid sel aastal fraseologismide kasutamine internetikeskkonnas, fraseoloogia-alane terminoloogia, vanade fraseoloogiliste väljendite kasutus tänapäeval, fraseologismide/idiomide/kollokatsioonide koht võõrkeeles, idiomaatilise üksuse analüüsitavus/mitteanalüüsitavus, fraseoloogiline variaablus ja modifikatsioonid, idiomaatiliste ekvivalentide problemaatika,

kultuuriliste eripärade peegeldumine fraseoloogias. Teemade rohkus annab jätkuvalt tunnistust fraseoloogia kui ainese mitmepalgelisusest, mis on tegelikult ka antud uurimisvaldkonna eripära – puudub üks keskne teema, millega tegeldaks teistest ülekaalukalt enam.

Varasemast suuremat tähelepanu pöörati sel korral vanasõnade-uurimisele. Märke sellisest huvist võis täheldada juba Europhrasi eelmisel, kahe aasta tagusel Helsingis konverentsil, kus esmakordselt pühendati iseseisev paneel parömioloogiale. Nii tutvustati mitmes ettekandes Euroopa Komisjoni rahalisel toel läbiviidavat projekti SprichWort, mis tegeleb interneti-platvormi rajamisega keeleõppe eesmärgil. Rahvusvahelise projekti sisuks on eri keelte ja kultuuride tänapäevase vanasõnakasutuse kajastamine. Teise suurema projektina käidi välja multilingvaalne fraseoloogiline sõnaraamat (www.colidiom.com), mis esialgu on küll üsna algusjärgus.

Konverentsi raames toimus ka järjekordne projekti “Widespread Idioms in Europe and Beyond” kaastöölise kokkusaamine. Kevadel 2011 näeb valgust esimene osa mahukast publikatsioonist (*Widespread Idioms in Europe and Beyond: Toward a Lexicon of Common Figurative Units*), mille koostajaks on projekti koordineerija ja eestvedaja Elisabeth Piirainen. See kogumik sisaldab ligemale 200 üldtuntud ja -levinud kirjanduslikku päritolu idioomi, mis on välja selgitatud eri maade (u 80, sh Eesti) fraseoloogide koostöös.

Ühendus valis ka uue juhatuse ja esimehe järgmiseks viieks aastaks. Uue juhina asub tööle Helsinki ülikooli professor Jarmo Korhonen. Järgmine Europhrasi suurkoogunemine toimub 2012. aastal Sloveenias, Maribori ülikoolis.

Anneli Baran

“Keelest meeleni” 4. konverents

Neljas rahvusvaheline konverents “Keelest meeleni” leidis aset mullu 15.–17. oktoobri Elvas ja oli pühendatud Oskar Looritsa 110. sünniaastapäevale ning tuntud muinasjutu-uuriija Pille Kippari 75. sünnipäevale. Oskar Loorits oli tunnustatud teadlane: akadeemik, mitmekülgne eesti keele, rahvaluule ja kultuuri uurija, kelle huviorbiiti kuulus ka liivi pärimuse kogumine ja avaldamine, hariduselt keeleteadlane ja rahvaluule doktor. Ta asutas Eesti Rahvaluule Arhiivi ja pani aluse ERA toimetiste sarjale ning kuulus mitmesse akadeemilisse ühingusse (Õpetatud Eesti Selts, Kuninglik Gustav Adolphi nimeline Rahvateaduslik Akadeemia, Üliõpilasselts Veljesto). Oskar Loorits hakkas esimesena uurima põhjalikult rahvausundit. Peale olulise panuse akadeemilise uurimistraditsiooni jätkamisse oli ta mitmes uurimisvaldkonnas teerajaja, alusepanija, uurimissuuna ja -metoodika kätteandja aastakümneteks. Nagu varasemad Oskar Looritsa sünniaastapäeva konverentsid (aastatel 1990 ja 2000) on toonud uusi kontakte ja rikastanud eesti folkloristikat, paistis ka seekordne üritus silma osalejate sügavate teadmiste ja laia teemaderingi poolest.

Konverentsi kaks tihedat ja tööküllast päeva koosnesid temaatilistest ettekandepaneelidest, mis jaotusid laias laastus kolmeks: huumor, muinasmütoloogiad / usundi väljendused ning internetinarratiivid 21. sajandil. Sellele lisaks toimus kaks pleinaarsessiooni. Mõlemal päeval pärast ametliku kava lõppu leidsid aset töötoad ja arutelud, mille sisukus ei jäänud alla päevastele diskussioonidele. Paralleelselt olid üleval ka G. Barna, I. Sedakova, E. Anastasova, A. Vaicekauskase posterettekanded postsotsialistlikust kalendripärimusest ning N. Dmitrijeva ja V. Romeiko poster arheoastronomias. Eesti Kirjandusmuuseumis avati konverentsiga seotud Jaanus Plaadi ja Arne Maasiku näitus “Setumaa tsässonad ja kirikud 17.–21. sajandil”. Konverentsi raames toimusid ka kohtumised ja töötoad Eesti ja Poola Teaduste Akadeemiate rahastatava koostööprojekti (Creativity and Tradition in Polish and Estonian Cultural Communication, 2010–2013) teemal.

Huumoril on oluline roll meediadiskursuses, eriti internetis. Huumorit rakendatakse ka postsotsialistlike identiteetide konstrueerimise juures, ning seda tuleks arvestada uuringutes, mis tegelevad postsotsialistliku kultuuriruumiga. Peale majanduslike ja poliitiliste aspektide tuleb rohkem tähelepanu pöörata emotsioonidele ja hoiakutele, mis huumoris ehedalt väljenduvad. Huumorisessioonide avaettekande pidas Ilona Piirimägi, kes kirjeldas ühe huumorižanri – püstijala-kometi (*stand-up comedy*) – levimist Tartu klubielus. Liga Strazda Riia ülikooli etnoloogiaosakonnast tutvustas nõukogude-aegse naljakultuuri ja naljade leviku tagamaid. Liisi Laineste ettekanne tõi kuulajate ette eesti kahe maailmasõja vahelised karikatuurid naaberrahvustest ja geograafiliselt kaugematest etnilistest rühmadest. Arvo Krikmann andis põhjaliku ülevaate Hodža Nasreddini lugudest ja tõstatas küsimuse, kas puánt on nalja puhul esmatähtis või iseloomustab selle olemasolu ainult üht väikest osa huumorikatest žanritest. Wladislaw Chlopicki pakkus huvitava ja rikkaliku materjaliga illustreeritud sissevaate poola erinevatesse komöödia liikidesse läbi aastakümnete.

Muinasmütoloogiate ja usundi teemaliin keskendus kunagistele, nii säilinud kui hävinud usundilistele müütidele. Erihuvi oli müüdi paigutamisel ajas – mis ajast ja millise usundilise süsteemiga haakuvad meile teadaolevad müüdid, miks osad müüdid on säilinud pikka aega, teised näivad olevat kadunud üsnagi kiiresti. Sessiooni laiemaks eesmärgiks oli tuua müüdiuurimusse ajalist dimensiooni, püüda paigutada mineviku müütilist pilti kunagistesse ajalistesse kontekstidesse. Omausundi otsingute kõrval on avanenud tee erinevate konfessioonide ja liikumiste ühisolemiseks, muutuv asuühiskonnas kohtame nii arhailiste nähtuste tagasituleku kui uute kultuspaikade loomise ja pühitsemisega. Esimene selle valdkonna ettekanne Kaisa Sammelselfalt kirjeldas hiie mõiste erinevaid tähendusi inimestele, kes elavad selle vahetus läheduses, ja neile, kes külastavad hiit religioossetest huvidest lähtuvalt. Ester Orase elavat arutelu tekitanud ettekanne analüüsis kontekstuaalse lähenemise võimalikust arheoloogiliste materjalide uurimisel ja interpeteerimisel. Ka Tõnno Jonuksi esinemine tekitas hulgaliselt mõtlemisainet ning sundis tõmbama paralleele eelmise esinejaga, puudutades arheoloogilise materjali interpreteerimisvõimalusi. Usundi-teema lõpetas Jaanus Plaadi ettekanne Setumaa tsässonatest, mis oli illustreeritud rohke professionaalse pildimaterjaliga.

Internetti puudutav teemadering viis kokku väga erinevaid käsitlusi selle meediumi mõjust kaasaegsele folkloorimaterjalile. Mare Kalda tutvustas põhjalikult geo-

peituse traditsiooni ning selle avaldusi internetis. Eda Kalmre keskendus romantilistele tüdrukute omaloomingule noorteportaalis www.rate.ee, mille sisus peegeldub elavalt kaasaegse noore silmaringi, kultuurilised iidolid jms. Liisa Vesiku ettekanne puudutas loomasõprade virtuaalseid kogukondi, ning selle valdkonna viimane ettekanne Mare Kõivalt ja Andres Kuperjanovilt andis väga põneva sissevaate Jugoslaavia diktaatori Josip Broz Tito kultusele tänapäeva Sloveenias, analüüsides Tito-teemalisi müüte ja antimüüte YouTube'is.

Risto Järv rääkis loomamuinasjuttudes kasutatavatest kujutluspiltidest ja kirjeldustest, mis toetavad nii loo rääkimist kui ka mõistmist, pühendades oma ettekande tuntud muinasjutu-uurija Pille Kippari 75. sünnipäevale. Katre Kikase ülevaade raamatute kinkimise, saamise ja kogumise tähendustest 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses andis võimaluse uurida folkloorikogujate motiive. Renata Sõukandi ja Raivo Kalle ettekanne tutvustas taimedega ravimise muutumist ajas ning inimeste teadlikkust ravivõimega taimedest ja nende kasvukohtadest.

Konverentsi meeldiv ja pingevaba õhkkond avas uusi horisonte, pakkus põnevaid sissevaateid teiste uurijate teemadesse, kuid andis ka konkreetseid suundi edasilükkumiseks. Kohaks, kus see hästi väljendub, on kindlasti eesti ja poola ühisprojekti edasised tööplaanid: 2011. aastal on kavas korraldada koostööpartneritega ühisakonverents ning anda välja paralleelartiklite kogumik, kus poola ja eesti teadlased kirjeldavad oma kaasaegset kultuuriruumi erinevatest aspektidest, peamiselt kultuurianalüütiliste meetodite abil. Tõuke selleks andsid kokku tulnud teadlaste inspireerivad ettekanded.

Liisi Laineste

54. Kreutzwaldi päevade teadusliku konverentsi rahvaluulepäev

21. detsembril 2010. aastal toimus Tartus kirjandusmuuseumis 54. Kreutzwaldi päevade teaduslik konverents, mille teine päev oli traditsiooniliselt pühendatud rahvaluulele. Seekordseid ettekandeid siduvaks teemaks oli raha.

Mare Kalda rääkis tänapäevastest rahamaagia võtetest. Diskussioonis selgus, et arvamus, nagu aitaks 50-kroonise rahatähe rahakotis kandmine rikkust ligi tõmmata, on inimeste seas laialt levinud. Nikolai Kuznetsov tutvustas komi keeles tänapäevani kasutatavaid vanu rahanimetusi ja nende tagamaid, näiteks on nimetus *yp* (orav) tõenäoliselt pärit ajast, mil komid kasutasid oravanahku maksevahendina.

Paul Hagu kirjeldas rahateema käsitlemist Anne Vabarna traditsioonilistes lauludes, lugulauludes ja improvisatsioonides. Lauludes kajastuvad lauluema rahaga seostuvad rõõmud, mured ja muud emotsioonid, näiteks tänulikkus abiraha määramise eest.

54. Kreutzwaldi päevade teadusliku konverentsi rahvaluulepäev.
Alar Madissoni foto 2010.

Kanni Labi andis ülevaate rahaga seotud eestikeelse sõnavara kujunemisest alates esimestest kirjalikest allikatest kuni praegusajani ning märkis, et rahasõnavara annab hea pildi rahva muutuvast majanduspoliitilisest olukorrast. Anneli Baran võttis lüübi alla ütlused, mille leksikaalseks komponendiks on kas sõna raha või selle sünonüümne vaste erinevate rahaühikute näol, ühtlasi juhtis ettekandja tähelepanu selliste ütluste tugevalt hinnangulisele aspektile (tavaline on näiteks naeruväärstav, parastav, osatav alatoon).

Pille Kippar rääkis maksmisest ja kättemaksmisest Vanapagana-muinasjuttudes Eestis ja naaberrahvastel. Ettekandja järeldas, et fantaasiarohked kontaminatsioonid ja sagedased tegelaste vahetamised nii eesti kui ka naabrite juttudes annavad tunnistust meie kultuuriareaali jutustajate sarnasest mõttelaadist ja varasemast tihedast läbikäimisest.

Ettekannetele järgnes uute väljaannete tutvustamine. Pille Kippar tutvustas kommenteeritud jutukogumikku *Saagijagamine. Eesti muinasjutte loomadest ja Vanapaganast*. Eda Kalmre rääkis kaasaegset laste- ja noortefolkloori käsitlevast artiklikogumikust *Tulnukad ja internetilapsed. Uurimusi laste- ja noortekultuurist* ning Vahur Kalmrega kahasse kirjutatud meeleolukast uurimusest *Tartu rätsepmeister Eduard Uusen. Mees, kelle tehtud pükstes sõlmiti Tartu rahu* Reet Hiiemäe näitas Austria folkloristikaprofessori Leander Petzoldti menuka väljaande *Deemonite ja vaimolendite leksikon* eestipoolsete paralleelidega täiendatud kordustrukki.

Reet Hiiemäe

Haldjas 15: pärimus ja internet

3. ja 4. veebruaril korraldas kirjandusmuuseumi folkloristikaosakond Jõgevestel kuuenda talvekonverentsi "Haldjas 15: pärimus ja internet" (<http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2011/ftk6>), vaatluse all olid peamiselt interneti-uurimine, folkloristlikud neti-väljundid, folkloristlik kohalooe internetis jne. Konverents märkis ka viieteistkümnenda aasta täitumist esimese ja seni ainsa folklooriserveri käivitamisest Eestis. 1995. aasta detsembrikuus sündinud Haldja serveris (<http://www.folklore.ee>) asuvad erialase infoveebi kõrval soome-ugri rahvaste folkloori- ja usundileheküljed, teatmikud, andmebaasid, elektroonilised väljaanded, teadusajakirjad *Folklore* ja *Mäetagused*, teoreetiliste erialaartiklite tõlked.

Talvekonverentsi avaettekandes keskendus Aado Lintrop Omskist umbes 270 kilomeetrit põhja pool Tara jõe kaldal paiknevale Okunevo külale, kus olevat asunud ürgne Hanumani tempel. Ilmselt just selle templi tõttu on küla tänapäeval palverännakute sihtpunkt, kus kõrvuti toimetavad oma rituaale nii müütilise Šri Babaji jüngerid kui ka uuspaganad ja õigeusklikud. Sealseid paiku on seostatud ka maailma nabaga, küla all maa sees asuva salapärase mõttekristalli ja väidetavalt langenud meteoriidi kokkupõrkest sündinud viie järvega.

Kirjandusmuuseumi folkloristikaosakonnas postdoktorantuuri läbiv Lina Gergova Bulgaariast kõneles etnostereotüüpidest, mis sünnivad haridusprotsessi ja etnilise identiteediloo kombinatsioonis. Selles tähenduses sõltuvad stereotüübid igapäevatasandil kujundatud kultuurilisest teadmusest ja samal tasandil loodud etnilistest piiridest. Plovdivis Bulgaaria õigeusklike hulgas korraldatud välitööd, kus vaadeldi lähirahvaid Balti ja Balkani aladel ning nn tuntud etnosi, näitasid, et stereotüüp teise kohta konstrueeritakse alati kahetiselt: ühelt poolt eristuvad tugevalt naaberahvad ja teiselt poolt üldtuntud ülemaailmselt sarnaste stereotüüpidega rahvad.

Ell Vahtramäe ettekanne keskendus Eestis populaarseks saanud kinnisväljendi *tädi Maali* stereotüüpilistele tähendusväljadele. Ajakirjanduses ilmunud artiklite, internetikommentaari ja -nimede põhjal ilmsid kunagi president Lennart Meri kõnepruugist käibele läinud troobi tänapäevased kasutusala ja funktsioonid.

Tiiu Jaago tegi tänuväärse sissevaate tänapäeva kõrgkooli õppejõuameti tehnilise köögipoolde ning tutvustas e-õppega seotud veebikeskkondi ja mehhanisme.

Kadri Tüür tutvustas haruldaste raamatute ja käsikirjade digiteerimise projekti. Eesti Rahvaluule Arhiivist ja Eesti Kultuuriloolisest Arhiivist digiteeritakse ja tehakse nii uurijale kui ka laiemale avalikkusele veebiaadressi <http://kivike.kirmus.ee> kaudu kättesaadavaks Jakob Hurda rahvaluule kogu, Võnnu pastori Eduard Philipp Körberi käsikirjaline kodulooliste teadete kogu ja Ado Grenzsteini kirjakogu.

Asta Õim esitles eesti fraseologismide elektroonilist alussõnastikku FES. Muljet-avaldav *wordnet*-tüüpi teaurus kujutab endast väljendikogu, kus üle 20 000 väljendi pole organiseeritud mitte tähestikuliselt, vaid mõistelisi ehk semantilisi seoseid pidi.

Mare Kõiva ettekanne käsitles valmiva loistuandmebaasi kontekstis lähemalt ühte loitsutekstide ja neid saatvate rituaalide segmenti: koha ja paigaga seotud andmeid.

Meeleoluka ettekande Kihnu saare tantsutraditsioonidest, eeskätt tantsimise olukordadest, tavadest ja olustikust pidas Ingrid Rüütel. Näitematerjal pärines Kihnu

tantsude videoantoloogiast, mis sisaldab tantsujäädvustusi ajavahemikust 1931–2009.

Tantsu temaatikat käsitles ka Sille Kapperi posterettekannne. Kihnu tantsude DVD koostajana vahendas autor pärimustantsude audiovisuaalsete jäädvustuste publitseerimise kogemusi ja problemaatikat.

Konverentsi esimene päev päädis mitme väljaande esitlusega. Peale Kihnu tantsude videoantoloogia tutvustati Saaremaa rahvalaulude veebikogumikku *Sõit, sõit, sõit Sõrve poole* (<http://saaremaa.folklore.ee/>) ja Krista Sildoja loodud veebikogumikku eesti rahvapärasesest viulimuusikast (<http://eestiviul.rahvamuusika.ee/>). Tutvustati ka hiljuti ilmunud rahvameditsiiniväljaandeid, kuulajad said osa nii Piret Paali vastkaitstud doktoriväitekirjast *Written Cancer Narratives – An Ethnomedical Study of Cancer Patients' Thoughts, Emotions and Experiences* kui ka ka tema toimetatud artiklikogumikust *Inimene, tervis ja haigused*.

Teise päeva esimesed ettekanded käsitlesid internetikogukondi. Reet Hiiemäe näitas interneti avatud esoteerikafoorumites toimuvate vestluste põhjal, kuidas foorumikasutajad loovad oma kasutajanimede ja profiilipiltide valiku kaudu oma virtuaalidentiteeti ning mil määral kasutatakse sealjuures motiive vanemast usundist ja mütoloogiast. Maili Pilt arutles keskkondade <http://www.perekool.ee> ja <http://www.kodutud.com> foorumite näitel, kuidas väljendub vaadeldavate rühmade kollektiivsus rühmaliikmete omavahelises suhtluses ning kuivõrd on see uurija sisetundest, uurimisteemast ja eesmärkidest lähtuv konstruktsioon.

Mare Kalda viis oma esinemisega kuulajad Tammiku rahaaugumäele, mille kohta on aegade jooksul arhiveeritud rikkalik kogu jutuvariante. Põhiliselt rahaaugumäe juhtumi näitel, kuid ka muude narratiivsete ja virtuaal-geograafiliste näidete varal tekkis arutelu küsimuse ümber, kas kohanimes on lugu sees.

Anneli Baran peatus piltlikkuse rollil fraseoloogismi mõistmisel. Lustlike visuaalnäidetega illustreeritud ettekannne lahkas muuhulgas ka idiomaatilisi väljendeid, mille sisuplaanis võib esineda reaalses maailmas võimatute sündmuste ja toimingute absurdset kujutamist. Absurdsus seisneb väljendusloogika rikkumises: sõnakomponendid, mis vormiliselt seostuvad kehtivate süntaktiliste reeglite alusel, ei moodusta maailmapildiga haakuvat tähendust ja tulemuseks on oma ebaharilikkuse tõttu naljakad assotsiatsioonid.

Liisi Laineste ettekannne käsitles Eesti riigiteleviisiooni originaalseriaali “ENSV” loomist ja retseptiooni, autorite seisukohti, eelkõige aga “ENSV” kvalifitseerumist komöödiasarjaks (või selle ambitsiooni ebaõnnestumist).

Piret Voolaid vaatles paröömia (fraseoloogilis-vanasõnalise ainestiku) kasutamist Tartu avalikus linnaruumis. Ta otsis vastuseid küsimustele, kas ja kuidas rakendatakse grafitis paröömilist elementi meelsuse, identiteetide, platvormide ja ideede väljendamisel. Vaadeldi järgmisi liike: 1) grafiti ehk avalikes paigus (anonüümselt) joonistatu, kritseldatu ja kirjutatu; 2) rahvusvahelise noorterühmituse Loesje genereeritud posteritekstid, mida on alates 2004. aastast kleebitud Tartu majaseintele, elektrikilpidele, laternapostidele jne (posterikogu <http://www.loesje.ee>) ning 3) professionaalne disain (ettevõtte- ja tänavareklaamid jne).

Konverents sai teoks tänu Eesti Kultuurkapitali ja A. Le Coq'i toetusele.

Piret Voolaid

Presidendi rahvaluulepreemia ja arhiiviaasta 2010

Rahvaluule kogumispreemiad 2010. aastal tehtud talletamistöö eest andis Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves kätte emakeelepäeval, 14. märtsil. Aktu- sel tunnustati ka teisi rahvaluule arhiivi kaastöölisi ja parimaid lasteaiapärimuse kogujaid.

Presidendi rahvaluulepreemia said 2010. aasta kogumistöö eest kolm inimest. Nende vahendusel arhiivi laekunud võib iseloomustada kui temaatilisi kogusid.

Maire Sala annetas arhiivile aastail 1997–2010 loodud matmiskombestiku ja kalmistukultuuri teemalise kogu. See sisaldab süstematiseeritud ja andmestikuga varustatud mustvalgeid ja värvilisi originaalfotosid (1228), uskumuste ja kommete kirjapanekuid, salmikuid, originaaldokumente ja nende koopiaid ning muud käsi- kirjalist ainet (900 lk), pisitrükiseid (1304 laululehte), ajaleheväljalõikeid, filmi- materjali jm. Suurima osa kogust moodustavad Viljandimaaga (eriti Halliste ja Karksi kalmistute ja kirikutega) seonduvad või sealt pärit materjalid. Maire Sala elab ja töötab Karksi-Nuias, kus peab matusebürood. Pidades eesti matustekultuuriga seon- duva talletamist oma südameasjaks, on ta koostanud ka raamatud *Igaviku teele: Eesti matusetraditsioonid ja tänapäev ning hauaplatside kujundamine* ja *Viljandimaa kalmistute lugu*. 2010. aastal eksponeeriti Eesti Rahva Muuseumis tema koostatud näitust “Eesti matus. Eesti kalmistu- ja matmistraditsioonid ning tänapäev”.

Presidendi rahvaluulepreemia laureaadid Ellen Randoja, Anni Oraveer ja Maire Sala president Toomas Hendrik Ilvesega. Alar Madissoni foto 2011.

Anni Oraveer on aastail 2007–2010 arhiivile saatnud 712 lk kirjapanekuid ja umbes 20 tundi helisalvestusi. Need sisaldavad Eesti pimedate kogukonna pärimust: naljandeid, pajatusi, anekdoote, perekondlike jm tähtpäevade kombestikku, laule ja pillilugusid, isikuloolist ja eluolulist ainet; ning teise suure valdkonnana seto pärimusel põhinevaid murdejutte koos arhiivi jaoks lisatud kommentaaridega. Anni Oraveer on sündinud 1942. aastal Setumaal ja elab Haapsalus. Anni ei näe ning vormistab oma kaastööd pimedatele ja vaegnägijatele mõeldud kõneprogrammiga varustatud arvuti abil ning lähetab ERAle enamasti failidena e-kirja teel või plaatidele kirjutatuna. Anni Oraveeril on ilmunud ka mitmeid juturaamatuid, näiteks eestikeelsed *Siil ja jänes* ning *Tegu ja tagajärg*, setukeelne *Seto rahvas murrõh ja rõõmuh*. *Tegu ja tagajärg* on ilmunud ka punktkirjaväljaandena.

Ellen Randoja kaastöö koosneb 188 lk üleskirjutustest, mis sisaldavad tema 19. sajandil sündinud vanavanematelt, vanematelt, sugulastelt ja naabritelt Põhja-Tartumaal lapsena kuuldud pärimust: rahvalaule ja jutte (muinasjutud, mõisapärimus, naljandid jm), Teise maailmasõja aegset ja järgset ning nn kolhoosipärimust (värvikaid pajatusi kohalikest inimestest, sõduri-, nalja- ja pilalaule, anekdoote jm). Ta on kirjutanud kakupärimusest väga ilmekalt, enda elu- ja isikuloolises kontekstis. Ellen Randoja on sündinud 1929. aastal ja elab Palamusel.

Mullu laekus Eesti Rahvaluule Arhiivi umbes 8000 lehekülge kirjapanekuid, sealhulgas 36 laulukladet, 340 tundi helisalvestusi, umbes 170 tundi videosalvestusi ning üle 3200 foto. Esindatud on tänapäevased laulu-, pillimängu, tantsuainese ja pidude-pulmade jäädvustused, paikkondlik pärimusmaterjal, eesti diasporaa pärimuslik ja biograafiline materjal, rahvusvähemuste ning laste- ja noortefolkloor, mitmesugune kogukondlik aines, e-kirjade teel levivad netinaljad, kettkirjad jm internetifolkloor ja palju muud.

Elmise aasta näo meie kogumistööös määrasid eripalgelised kogumisaktsioonid. Kahe suurema käigus jäädvustati ametipärimust, teatri- ja lasteaiafolkloori.

Teatripärimust koguti Kultuurkapitali toetusel Eesti teatrites augustist detsembrini. Sihtrühmaks olid nii lavapealsed kui ka -tagused teatritegelased klienditeenindajatest ja administratiivtöötajatest lavajõududeni. Juttu aeti ka juba pensionil teatritöötajatega. Eesmärk oli talletada teatrielust ja seal töötanud inimestest meenutusi ja pajatusi, mis tihti ringlevad vaid suuliselt. Projekti jooksul helisalvestati umbes 70 intervjuud (üle 80 tunni). Projektijuht oli ERA teadur Ave Tupits, kogumistöösse kaasati Tartu Ülikooli rahvaluule, etnoloogia ja teatriteaduse osakondade tudengeid.

Möödunud aasta 15. oktoobrist selle aasta jaanuari lõpuni toimus kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna ja Eesti Rahvaluule Arhiivi korraldatud lasteaiapärimuse kogumisvõistlus. Küsitluskavale vastas ligi 80 õpetajat-kasvatajat kogu Eesti lasteaeadeast. Lasteaiapärimuse all mõeldakse nii laste endi loodud ja ühelt lastepõlvkonnalt teisele levivat pärimust kui ka täiskasvanutelt lastele vahendatud traditsioone. Vastustes kirjeldati tähtpäevi ja pidusid, laste mängu, ütlemisi, salme ja laste pärimusjutte. Tulemusi kokku võttes tões võistluse eestvõtja, folkloristika osakonna teadur Piret Voolaid: “Tänane lasteae peegeldab meie aega – mitmekesisist ja eripalgelist, võimalusterohket, lapselikult helget, kuid teinekord ka murelikku ja ärevat, kuid ometi püsivatest traditsioonidest läbipõimitut ja samas uuendustele avatut. Lastepärimus on pidevas suhtluses täiskasvanumaaailmaga, olles selle mini-

muldel, milles väljenduvad väga hästi täiskasvanute väärtused, sõltugu need igast kodust eraldi või ühiskonnast laiemalt.” Ühevõrra väärivad jäädvustamist nii õpetajate korraldatud rahvakalendri tähtpäevade tähistamised kui ka kirjeldused tänapäeva lasteaialaste rollimängudest. Lasteiapärimuse kodulehel (<http://www.folklore.ee/kp/lp/>) on kirjas kõigi võitjate nimed.

Maa ilma tabanud aprillikuise Islandi tuhamäe vulkaanipurskest ajendatuna loodi mullu 20. aprillil operatiivseks folkloorikogumiseks rahvaluulearhiivile ka institutsionaalne Facebooki-konto, mis pakub iga päev lugemiseks ühe arhiiviteate ja annab ülevaate arhiivis toimuvast. Et samalaadse kogumisaktsiooni käivitasid ka mitmed meediakanalid, tuli vastuseid suhteliselt vähe ja ennekõike lähiringist – folkloristidelt. Siiski võib välja tuua, et häda ja õnnetus peegeldub pärimuses koheselt koomilises võtmes käibivate anekdootide ja muude lühivormidena.

Arhiivi kogude täiendamist on jätkanud mitmed meie teenekad kaastöölised. Kaie Humal on vahendanud Viljandimaa Valma küla erinevate talude (Lorupi, Kipre, Türgi) elanike elu kajastavaid fotosid ning toonud mitmeid vanemaid fotoalbumeid; Elmar Maasik tegi arhiivile väärtusliku annetuse, kinkides meile 15 kladet, teiste hulgas ka oma isa lauluklade. Salmikuid ja albumeid annetas ka Hillar Palamets ja mitmed teised.

Tiit Birkani vihik “Folk-lori” sisaldab mitmelt poolt kuulnud jutte, lugusid ja salme. Neeme Mets Saaremaalt kirjutas samuti vihikutäie lugusid. Kirjapanekud on saabunud ka Kaleph Jõulult ja Leida Oeseljalt, viimaselt pärineb ka aastakümnete jooksul kogutud ümbrikupiltide kogu, aga ka rohkelt ajaleheväljalõikeid ja muud. Loo Järvekülgi pani 98 leheküljel kirja oma eluloo. Maria Kukka (Helbi koori liige Setumaalt) laulis lindile, aga saatis meile üleskirjutustena ka omatehtud laule. Triin Kusmin, Aarne Suu ja teised jätkasid Riikliku Metsamajandamise Keskuse egiidi all toimuvat pärandkultuuri inventeerimist ning selle käigus kohapärimuse, aga ka teiste rahvaluuleliikide kogumist.

On tore, et mitmelt poolt veel tuleb välja erinevaid andmeid Jakob Hurda korrespondentide kohta. Viis fotot korrespondent Hans Mellesest leidis ja saatis meile Anu Haak. Hoopis uuemast ajast pärineb aga Age-Kristel Kartau kaastöö, tema kogus Tai massaažiga tegelnud eestlaste mõtteid ja elulugusid. Hiie Asser aitas koguda koolipärimust vene õppekeeleaga Annelinna gümnaasiumis. Suupilli- ja lõõtsamängija Eduard Einmann kinkis arhiivile fotosid kapell Umba tegemistest. Katrin Kumpan kirjutas Ingrid Rütli ärgitusel üles ansambli Kihnumua ja Kihnu rahvamaja lood.

Ingerisoomlaste pärimuse talletamist jätkas Liilia Laaneman, viies läbi eluloolisi intervjuusid Eestis elavate ingerisoomlastega, Tiiu Jaago salvestas laule ja eluloolisi jutte, Maret Lehto kaastöö keskendus Muhu laulupärimusele, Jaan Malin saatis mitmesugust netifolkloori ja muud ainet. Mitmekesisit internetis levivat folkloori saatsid Mari Reilson, Signe Kure, Anne Lange jt.

Sellel aastal on kaalukad olnud erinevad tudengite õppimistöo tulemusena laekunud kogud. Lisaks tänavustele kaastöölisele tunnustati ka seoses juubelisünnipäevaga teenekat folkloristi ja kogujat, Tallinna Ülikooli emeriitprofessorit Pille Kipparit, kes on Eesti Rahvaluule Arhiivile andnud juhendajana üle mahuka Tallinna Pedagoogika-ülikooli/ TLÜ eesti ja vene tudengite poolt kirja pandud folkloorikogu (anekdoodid, kaasaegsed kombekirjeldused, lühivormid ja keele- ning fraseoloogiline aines jm), kooli-, tudengi- ja sõdurifolkloori, kogukondlikku ainet (nt punkarite pärimust), perepärimusi, sugupuid jpm, lisaks tudengite folkloorialaseid lühiuurimusi.

Pille Kippari tööd jätkab Tallinna Ülikoolis Marju Kõivupuu, kellelt 2010. aastal laekus 566 lk käsikirjalist materjali. Põhiliselt on tegemist nüüdisfolklooriga, nagu linnafolkloor, õudusjutud, sõdurifolkloor, mitmesugused tänapäevased uskumused ja palju muud. Märkimist väärivad ka anekdoodid eestlastest ja venelastest, neid on kogunud mõlemast rahvusest noored.

Tartu Ülikooli tudengid käisid septembris välitöödel Kihnus. Neid juhendasid Ergo-Hart Västriku, Merili Metsvahi, Elo-Hanna Seljamaa ja Pihla Siim. Mahukas kogu teeb sisselõike Kihnu saare kultuuritraditsiooni aastal 2010, nii, nagu nägid seda tudengid.

Tänavusel Viljandi Pärimusmuusika festivalil, mille teemaks oli tants, pidasid viis Tallinna Ülikooli koreograafiatudengit päevikut, pannes kirja oma muljeid kuuldu-nähtu ja tehtu kohta. Tudengeid juhendas Sille Kapper.

Astrid Tuisk

Kroonika

Akadeemilises Rahvaluule Seltsis

27. jaanuaril jagas Akadeemilises Rahvaluule Seltsis kultuurimuljeid ja kommenteeris pilte Iisraelist Tuuli Otsus.

23. veebruaril avati ARSi koosolekul Eesti Kirjandusmuuseumi saalis Põlva Käsitööklubi muistendite ja legendide teemaline pannoo "Põlva kihelkonna muistendid tekstiilis". Näituse saamislugu tutvustasid klubi liikmed Egle Linnus, Mare Põld ja Taivi Kaldma. Mari-Ann Rimmel Eesti Rahvaluule Arhiivist pidas ettekande "Muistendid ja pildid".

7. aprillil rääkisid ARSi koosolekul Merili Metsvahi, Pihla Siim ja Ergo-Hart Västriku Tartu Ülikoolist. Kuulajatega jagati sõna ja pildi vahendusel reisi- ja konverentsimeenutusi Kirde-Indiast (Kamakhya tempel, Khasi külad Meghalayas ja ISFNRI vahekonverents Shillongis 22.–25. veebruarini).

Eesti Rahvaluule Arhiivis

28. jaanuaril sai Eesti Kultuurkapitali rahvakultuuri aastapremia Anu Korb Siberi eestlaste rahvapärimeuse pikaajalise kogumise ja uurimise ning sariväljaande "Eesti asundused I–V" koostamise eest.

1. märtsil sõlmisid kirjandusmuuseumi ning Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts (ERRS) koostöölepe TeateTantsu projekti raames 20.–28. augustini (<http://www.teatetants.ee>) viimase poole sajandi suurimaks rahvatantsurühmade pärimuse kogumiseks ja talletamiseks Eesti Rahvaluule Arhiivis. Koostöölepe allkirjastasid kirjandusmuuseumi direktor Janika Kronberg ja ERRS juhatuse esimees Kalev Järvela.

Üritusel avanes võimalus piiluda arhiivimaterjalidesse, näha tummfilmina üles võetud tantse ning seda, kuidas neist on välja kasvanud tänased tantsud. Videolt töid tantsud põrandale Tartu Ülikooli rahvakunstiainsambli tantsijad (juhendaja Aveli Asber).

11. märtsil esitleti Võru Instituudi saalis (Tartu tn 48, Võru) kogumikku *Metsast leitud kirik / Mõtsast löütü kerik. Urvastõ kohapärimus* (<http://www.folklore.ee/kirjastus/?raamat=27>). Kogumik annab ülevaate Urvaste kihelkonna pärimuspaikadest ja neist kõneldud lugudest. Paikade tähtsust, teket, nimesaamist jne illustreerib 544 uuemat ja vanemat pärimusteksti Eesti Kirjandusmuuseumi kogudest. Raamat sisaldab rohkelt illustratsioone (kaasaegsed ja arhiivifotod, kaardid, joonistused arheoloogilistest leidudest jm).

Kohapärimusest ja Eesti Rahvaluule Arhiivi Toimetuste sarja kuuluva kogumiku valmimisest rääkisid koostaja Valdo Valper ja toimetaja Mall Hiiemäe (Eesti Rahvaluule Arhiivi vanemteadur). Lauludega astusid üles Jaan Pulk ja Jan Rahman. Raamatu said kingituseks Urvaste kihelkonna alale jäävad koolid ja raamatukogud ning raamatu valmimisele kaasa aidanud inimesed.

Raamatu valmimist toetasid Kultuuriministeeriumi Vana-Võrumaa Kultuuriprogramm, Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupp ja rahvakultuuri sihtkapital.

14. märtsil andis Eesti Vabariigi president Toomas Hendrik Ilves Eesti Kirjandusmuuseumis 2010. aasta rahvaluule kogumispreemiad üle Maire Salale, Ellen Randojale ja Anni Oraveerile ning avaldas pikaajalise kogumistö eest tänu Tallinna Ülikooli emeritiprofessor Pille Kipparile. Tänukirjade ja meenetega tunnustati rahvaluule arhiivi tublimaid kaastöölisi ja parimaid lasteaiapärimuse kogujaid (vaata võitjate nimestikku aadressil <http://www.folklore.ee/kp/lp/v6it.htm>).

Ave Tupits

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas

8. detsembril pidas külalislektor Sadanandha Singh (Manipuri ülikool, India) loengu “On Manipuri Folk Epic”. Külalisloengut toetas Euroopa Liit Regionaalarengu Fondi kaudu (Kultuuriteooria tippkeskus) ja DoRa programm.

31. jaanuarist 6. veebruarini korraldasid kultuuriteaduste ja kunstide doktorikool (KTKDK) ja kultuuriteooria tippkeskus (CECT) talvekooli “Aeg ja ajalisus: kategooriad, mudelid ja narratiivid”.

17. ja 18. märtsil korraldati Tartu Ülikoolis üleriigilise rahvaluuleolümpiaadi “Suur Tõll ja Metsatõll. Nähtav ja nähtamatu rahvaluule” lõppvoor. Eelvoorus uurimistöö kirjutanud üheksakümne kahest 7.–12. klassi õpilasest kutsuti lõppvoorule kolmekümne parima uurimistöö autorid.

7. ja 8. klasside arvestuses saavutas I koha Saskia Baltin Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumi 7. klassist (juhendaja Krista Nõmmik). II koha vääriliseks hinnati Kertu Tuuling Lümända Põhikooli 8. klassist (juhendaja Liia Raun) ning III kohta jagasid Mirjam Võsaste Jõgeva Ühisgümnaasiumi 7. klassist (juhendaja Helge Maripuu) ja Kaidi Raamat Haljala Gümnaasiumi 8. klassist (juhendaja Külli Heinla), kes sai ka peapreemia oma vanuserühma parima uurimistöö eest.

9. ja 10. klasside arvestuses saavutas I koha Marleen Allemann Rakvere Realgümnaasiumi 10. klassist (juhendaja Krista Sepp), II koha sai Ulla Meeri Liivamägi Miina Härma Gümnaasiumi 9. klassist (juhendaja Jana Kübar) ja III koha Eva Kaarin Viise Kadrina Keskkooli 10. klassist (juhendaja Liivi Heinla).

11. ja 12. klasside arvestuses saavutas I koha Paula Hiiemäe Tallinna Vanalinna Hariduskollegiumi 12. klassist (juhendaja Krista Nõmmik), kes sai ühtlasi preemia parima uurimistöö eest oma vanuserühmas. II koha sai Kadri Raag Viljandi C. R. Jakobsoni nimelise Gümnaasiumi 11. klassist (juhendaja Erika Rummel) ja III koha Inga Järvekülg Viljandi Paalalinna Gümnaasiumist (juhendaja Sirje Pärn). Lisaks anti välja mitmed eripreemiad sisukate uurimistööde eest.

Olümpiaadi lõppvoorule raames oli õpilastel ja õpetajatel võimalus külastada Eesti Rahvaluule Arhiivi (kuhu deponeeritakse ka eelvooru käigus kirjutatud uurimistööd), osa saada üliõpilasorganisatsiooni Tartu Nefa rühma tegemistest ning jälgida katket ehedast Manipuri eeposest TÜ külalisdoktorandi Sadanandha Singhi (India) esituses.

Olümpiaadi korraldasid TÜ Teaduskool ning TÜ eesti ja võrdleva rahvaluule osakond, selle läbiviimist toetasid kunstnik Kärt Summatavet, kirjastused Ilmamaa ja Koolibri, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahvaluule Arhiiv, Tartu Nefa rühm ja Euroopa Liit Regionaalarengu Fondi kaudu (Kultuuriteooria tippkeskus).

31. märtsil jätkus Akadeemilise Usundiloo Seltsi loengusari “Religioonid ja ühiskonnad II” Taisto Kalevi Raudalaise loenguga “Uusi andmeid Kesk-Ingeri hyppysseurailaiste (skakkunat) liikumise kohta”.

Rahvaluule alal kaitstud väitekirjad

Doktoritööd

Anneli Baran (15.03.2011) *Fraseologismide semantika uurimisvõimalused.* Juhendaja dr Arvo Krikmann (Eesti Kirjandusmuuseum), oponent dr Outi Lauhakangas (Soome Kirjanduse Selts).

Liilia Laaneman

Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnas

3. ja 4. veebruaril korraldas osakond Tartu Ülikooli rahvaluuleteadlaste osalusel Jõgevestel Eesti folkloristide 6. talvekonverentsi “Haldjas 15: pärimus ja internet” (<http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2011/ftk6/>). Konverents lõppes ekskursiooniga Barclay de Tolli mausoleumi (<http://barclay.helme.ee/index.html>).

Teisipäevaseminarid

4. jaanuaril tutvustas Nikolai Kuznetsov ühte osa äsja ilmunud raamatust *Zõrjane i zõrjanski kraj v literaturnõh dokumentah 19 veka* (Sürjalased ja sürjamaa 19. sajandi kirjasõnas).

Tegemist on ülemöödunud sajandil perioodikas ja eraldi väljaannetena ilmunud, nii žanriliselt kui temaatiliselt erinevate tekstide koguga, kus kirjeldatakse tollast Komimaad ja selle elanikke. Kõneleja refereeris lähemalt seda osa, kus 19. sajandi haritlased ja kirjamehed on püüdnud kujutada komi rahva portreed: etnilisi iseärasusi, häid ja halbu omadusi, hoiakuid, käitumismalle jmt.

18. jaanuaril kõneles Andres Kuperjanov taevastest asjadest, sealhulgas meteoriitidest, käsitledes pikemalt Tunguusi meteoriidiga seonduvat.

25. jaanuaril rääkis Katre Kikas kõneleb kolleksioneerimisest, lähteks Paul van der Grijpi raamat *Passion and Profit. Towards an Anthropology of Collecting* (2007).

1. veebruaril rääkis Mare Kõiva käsikirjalistest nõia- ja maagiaraamatutest, tutvustades maagiakirjandust ja kirjalikke pseudograafiaid, sh taevakirju, käsikirjalisi loitsu- ja maagiaraamatuid.

8. veebruaril tutvustas Kadri Tüür digiteerimisprojekti “Eesti trükise Punase Raamatu ja eesti kultuuri käsikirjaliste alliktekstide säilivuse ja kättesaadavuse tagamine” tulemusel valminud esialgset failirepositooriumit, kus praegu on 105 säiliku digitaalsed tagatis- ja kasutuskoopiad, loodud on põhilised funktsionaalsused kasutajatele ja töötajatele.

15. veebruaril esines Reet Hiimäe: “Kommertsmaailma sõnumitoojad. Inglise kujutamise tarbijareklaamides”.

8. märtsil andsid Mare Kõiva, Liisa Vesik ja Andres Kuperjanov ülevaate 22.–25. veebruarini Kirde-Indias Shillongis toimunud Rahvusvahelise Rahvajutu-uurimise Seltsi (ISFNR) vahekonverentsist, mille juhtmõtteks oli identiteetidest jutustamine. Foorumil oli heade ettekannetega esindatud ka eesti folkloristika.

5. aprillil rääkis Tõnno Jonuks looduslikest pühapaikadest, mainides hiisi, aga arutledes pikemalt üldsuse eest varjatud pühapaikade üle.

Asta Niinemets

NEWS IN BRIEF

Renata Sõukand's Doctoral Thesis *Herbal Landscape*

Almo Farina gives an overview of Renata Sõukand's PhD thesis.

Anneli Baran Defended her PhD on Semantics in Phraseology

The review of Anneli Baran's Doctoral thesis by Outi Lauhakangas.

Europhras Conference in Spain

Overview of the event by Anneli Baran is available in English in vol. 46 of *Folklore: Electronic Journal of Folklore* (<http://www.folklore.ee/folklore/vol46/news.pdf>).

From Language to Mind IV

Overview of the event by Liisi Laineste is available in English in vol. 46 of *Folklore: Electronic Journal of Folklore* (<http://www.folklore.ee/folklore/vol46/news.pdf>).

54th Kreutzwald Days: Folkloristic Issues

Reet Hiimäe writes about the two-day scientific conference organised before Christmas 2010, focusing on the presentations associated with money.

Haldjas 15: Folklore and Internet

Piret Voolaid writes about the Estonian folklorists' winter conference which took place on the 3rd and 4th of February 2011, (<http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/2011/ftk6>), and was also dedicated to the 15th anniversary of the launch of the first, and so far, the only folklore server (<http://www.folklore.ee>) in Estonia.

Presidents' Folklore Awards and Prizes to Archivists 2010

On March 14, the Day of Mother Tongue, Toomas Hendrik Ilves, the President of the Republic of Estonia, presented awards to the best folklore collectors of 2010. During the festive gathering in the Estonian Literary Museum, prizes were also handed over to those contributing to the Estonian Folklore Archives and the best collectors of kindergarten lore.

Overview of the event by Astrid Tuisk is available in English in vol. 47 of *Folklore: Electronic Journal of Folklore* (<http://www.folklore.ee/folklore/vol47/news.pdf>).

Calendar

A brief summary of the events and activities of Estonian folklorists from December 2010 to April 2011.